

В контексті багатьох речових доказів найбільш доречно говорити не про їх подання, а про зазначення на них у позовній заяві чи іншому процесуальному документі, яким обґрунтовуються вимоги та/або заперечення особи, яка бере участь у справі. Описуючи ті чи інші події та пояснюючи їх вплив на певний предмет або об'єкт, особа повідомляє суд про існування речового доказу, його властивості чи якості, залишені на ньому сліди. У багатьох випадках поява речового доказу у справі відбувається у формі надання про нього інформації, яка пізніше буде доповнена протоколом огляду цього доказу.

Отже, речовий доказ – це предмет чи об'єкт матеріального світу, який дає змогу встановити обставини, що мають значення для справи, фактом свого існування, місцезнаходженням тощо, або своїми якостями і властивостями чи наявними слідами, які сприймаються шляхом безпосереднього огляду або із застосуванням спеціальних знань. Новели, запроваджені у новій редакції ЦПК стосовно огляду речових доказів, можна охарактеризувати як позитивні. Водночас порядок подання і дослідження речових доказів у новій редакції ЦПК потребує певних уточнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гетманцев М. О. Речові докази в цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2014. 20 с.
2. Зеленьяк А. С. Використання речових доказів під час розгляду та вирішення цивільних справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Ужгород, 2014. 238 с.
3. Треушников М. К. Судебные доказательства. М.: Городец, 2004. 272 с.
4. Молчанов В. В. Основы теории доказательств в гражданском процессуальном праве: учеб. пособие. М.: Зерцало-М, 2012. 360 с.
5. Осокина Г. Л. Гражданский процесс. Общая часть: учебник. 3-е изд., перераб. М.: Норма, ИНФРА-М, 2013. 704 с.
6. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар [за ред. Є. О. Харитонова, О. І. ХаритонОВОЇ, В. В. Васильченка, Н. Ю. Голубевої]. Х.: Одісей, 2009. 952 с.
7. Цивільний процес України: академічний курс: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. [за ред. С. Я. Фурси]. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. 848 с.
8. Мохов А. А., Рыженков А. Я. Доказательства и доказывание в гражданском судопроизводстве России: учеб.-практ. пособие / Под ред. Короткова М. Г. Волгоград: Альянс, 2005. 80 с.
9. Лазько О. М. Речові докази у цивільному процесі України: питання теорії і практики // Наше право, 2015. № 1. С. 121–126.
10. Вукот М. А., Зайцев И. М. Гражданский процесс России: учебник. М.: Юристъ, 2001. 384 с.

Shtefan A. Material evidence in the civil proceedings

The article is devoted to the analysis of the legal nature of material evidence, the order of their presentation and research in the new civil procedural legislation. The characteristic signs of material evidence are investigated, and the refinement of their definition is proposed.

Keywords: material evidence, the concept of material evidence, characteristics of material evidence.

ВИТОКИ ВЧЕННЯ ПРО ПОЗОВ

Штефан О. О.,

доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Статтю присвячено дослідженню, аналізу виникнення та становленню вчення про позов. Виявлено вплив німецьких філософських шкіл ХІХ ст. на становлення вчення про позов національної процесуальної доктрини, а також напрями їх розвитку в сучасній національній доктрині цивільного процесуального права.

Ключові слова: вчення про позов, позов, цивільне процесуальне право, цивільне судочинство.

Цивільним процесуальним засобом, який забезпечує реалізацію права на звернення до суду та ініціює його діяльність з метою здійснення захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи інтересу, є позов (позовна вимога).

У вітчизняній та іноземній цивільній процесуальній літературі наявні численні дослідження, що присвячені позову і позовній формі захисту прав, у яких відображається широкий спектр різноманітних підходів до визначення позову, його частин, видів позову, права на позов, умов і процесуальних засобів його реалізації.

Проблема інституту позову в цивільному процесуальному праві була об'єктом досліджень багатьох поколінь вчених цивілістів-процесуалістів.

Так, на загальнотеоретичному рівні вчення про позов досліджувалося в роботах М. А. Гурвича, М. Б. Зейдера, В. М. Гордона, А. О. Добровольського, С. О. Іванової, П. М. Філіппова, М. А. Вікут, Р. Є. Гукасяна, П. Ф. Єлисейкіна, М. С. Шакарян, О. В. Іванова, О. П. Клеймана, К. С. Юдельсона, К. І. Комісарова, С. В. Курильова, Д. М. Чечота, Г. Л. Осокиної, В. Н. Щеглова, Н. О. Чечіної, А. О. Мельникова, Є. О. Крашенинникова, М. Й. Штефана та ін., а також теоретиків цивільного права – М. В. Вітрука, В. О. Кучинського, М. І. Матузова, О. О. Красавчикова, Л. С. Явича, В. Є. Гулієва, Ф. М. Рудинського, Д. А. Керимова, Р. О. Халфіної та інших.

Позов — це складне правове явище, воно є одним із центральних цивільних процесуальних інститутів, який було започатковано і розвинуто ще за часів Стародавнього Риму. Основна ідея римських юристів отримала своє втілення у формулі: засоби захисту передують правам. Саме цей постулат був закладений в основу подальшого розвитку процесуальних норм. Питання щодо процесуальних засобів захисту права позовом (*actio*) римськими юристами був розроблений досить детально. Будь-яка особа, яка бажала реалізувати свої вимоги, мала знати, чи може вона скористатися позовом і яким саме [17, с. 35]. Право само по собі не підлягало захисту, оскільки воно було правом (об'єктивним). Надання можливості для судового захисту залежало від виконання вимог під час подання позову, а претензії сторін обґрунтовувались законом. У разі позитивного вирішення питання (добровільного врегулювання спору) позов підлягав засвідченню (визнання відповідачем претензій або присяга позивача про відсутність вимог замінювали рішення суду).

Якщо позов засвідчувався, але позивач не доводив справу до кінця, не отримував судові рішення і стягнення від боржника, позов вважався втраченим – позивач втрачав можливість ще раз звернутися за захистом. Після засвідчення позов переходив до наступної стадії – розгляду по суті.

Цивільне судочинство існувало у трьох формах: легісакційній, формулярній, екстраординарній, що відповідало трьом періодам розвитку Римської держави: царів, республіки та імперії. В період дії формулярного процесу суттєвих змін зазнав інститут позову. Він став являти собою інструкцію магістрата судді, що включала в себе сутність позовних претензій (демонстрацію), предмет і підстави позову (інтенцію), процедуру розгляду позову (кондемнацію) і постановлення рішення про присудження речі або грошей (*ад'юнкцію*). Також з'явився законний засіб (ексценція), яким позивач захищався від позову або намагався відвести від себе претензії позивача. Підставою для ексценції були відомі факти, які «знищували» позов або обмежували його як вимогу до відповідача [17, с. 56].

Позивачу і відповідачу не надавалось право на оскарження судового рішення, проте вони могли вимагати реституцію (*veto*) – повернення у становище, що раніше існувало. Реституція вважалась надзвичайним засобом захисту, оскільки претор діяв не відповідно до вимог права, а ґрунтував своє рішення на праві справедливості.

При екстраординарному процесі позов у вигляді формули замінював скаргу, що записувалась у судовий протокол. Провадження було скороченим, проте могло бути переведене у звичайний процес. У цьому процесі, якщо рішення у справі не виконувалось, позивач міг пред'явити цей самий позов знову. Скарга являла собою основну письмову заяву, яка підтверджувала наявність спору.

Так, римський юрист Цельс визначав позов як право в суді вимагати те, що потрібно. Загальне поняття позову давньоримські юристи сформулювали у Дигесті: *Nihil aliud est actione quam ius, quod sibi debeat, iudicio persequendi* (D. 44. 7. 51; 1. 4. 6. pr.) – позовом є право особи реалізувати у судовому порядку належну йому вимогу [9]. Таким чином, римські юристи визначали позов як вимогу, звернену в судовому порядку.

Позов у римському праві це, з одного боку, процесуальний засіб, який дозволяє здійснити правовий захист, а з іншого – матеріальне право, що реалізується позивачем у спорі [17, с. 75].

У римському праві існувало понад 200 позовів, кожний із яких мав свою сферу застосування, проте всі вони були взаємопов'язані й являли собою єдину систему. Розвиток римського процесуального права йшов шляхом створення нових позовів.

Дослідник римського права Г. Ф. Пухта давав таке визначення позову в римському праві: з процесуального боку, позов – це процесуальна дія, завдяки якій спір виноситься на розгляд суду; дія, в якій особа (позивач), захищаючи своє право, наводить усі фактичні та юридичні підстави і з огляду на них висуває вимогу своєму супротивнику (відповідачу), формулюючи її у вигляді прохання до судді (*petitum*) [15, с. 223].

Позов у римському праві уособлював все право з наявними і майбутніми вимогами. Право на позов не було наслідком порушеного права, а виникало лише тоді, коли мав місце передбачений законом позов, який був спрямований на захист саме цього порушеного права [17, с. 76]. Тобто в римському праві надання судового захисту породжувало право, римське «*actione*» було самостійним виявленням права, а не засобом його захисту [16].

Римське право найбільш суттєво вплинуло на процесуальне право Західної Європи, де в навчальних закладах юриспруденція була обов'язковою дисципліною на рівні з богослов'ям і філософією.

Як загальновідомо, яскравим прикладом рецепції римського права у сфері цивільного процесу була Франція із Кодексом Наполеона (*Code Civil*, 1804 р.). Французька кодифікація цивільного процесу відіграла суттєву роль у розвитку німецького цивільного процесуального права. Уніфікація положень цивільного процесуального права відбулась після створення Німецької імперії у 1871 р. в результаті прийняття Цивільного процесуального кодексу (1877 р.) [10].

Формування підходів до визначення позову, його змісту у німецькому цивільному процесуальному праві безпосередньо пов'язують із такими видатними процесуалістами, як Ф. К. Савіні, Ф. Г. Пухта, К. Аренс та ін. Визначення позову у німецькому цивільному процесуальному праві перебувало під впливом вчення про право на позов, і як самостійна правова категорія практично не розглядалась. На думку Ю. В. Планка, позов є елементом процесу, який розуміється як вимога судового захисту проти неправа [13].

Позов німецькими юристами розглядався як процесуальний акт, спрямований на порушення провадження щодо з'ясування усіх обставин справи і на досягнення рішення у спорі, або як звернення особи про надання їй правового захисту [8, с. 66; 7, с. 130; 23, с. 2].

У період, коли панівною була теорія матеріального права, позов розглядався у двох значеннях: як процесуальна дія, пов'язана із поданням позовної заяви, і як матеріальне право на позов. Позов у першому значенні належав до сфери процесу і не мав самостійного теоретичного значення, тоді як позов у розумінні права на позов вважався частиною матеріального права, і саме йому приділяли увагу дослідники, які розглядали його як повноваження особи, що подає позов, вимагати задовольнити її клопотання. Позов у розумінні права на позов був звернений до відповідача як до порушника прав позивача [25, с. 4–5; 24, с. 125–126; 21, с. 134].

Безпосередньо започаткував теорію права на позов у матеріальному розумінні представник історичної школи права Ф. К. Савіні. Позов як самостійну правову категорію він не розглядав, а право на позов розглядав як зміст правочинностей, що виникають внаслідок порушення права і спрямовані на усунення цих порушень. Одночасно він вказував на недопустимість змішування права на позов з самими діями, пов'язаними із поданням позову, які є формалізованими і належать до сфери процесуального права. Тобто право на позов Ф. К. Савіні, на думку М. А. Гурвича, розглядав як стадію матеріального права, що виникає при процесуальній її реалізації [6, с. 9].

Такий підхід поділяв і Г. Дернбург, який зазначав, що позов є елементом або властивістю матеріального права, яке, в свою чергу, ним не вичерпується [14, с. 350].

На думку М. А. Гурвича, завдяки такому поглиннанню матеріальним правом процесуального згідно з вченням Ф. К. Савіні відбувся суттєвий розвиток саме теорії цивільного процесуального права. Так, теорія Ф. К. Савіні про право на позов була відтворена у Пруському судовому статуті 1793 р. (доповнений законами 1833 і 1846 років) як підстава для попереднього провадження з дослідження суддею наявності у позивача «права на позов». Якщо суддя за матеріалами справи встановлював, що у позивача відсутнє право на позов, він своїм розпорядженням припиняв провадження (*per decretum*) і позивач «втрачав» захист [25, с. 50].

Наступною за теорією Ф. К. Савіні було вчення про вимогу [26, с. 1–11], започатковане Б. Віндшейдом, основні постулати якої він виклав у роботі «*Die Actio des römischen Civilrechts, vom Standpunkte des heutigen Rechts Autor*» (1856 р.). У своєму вченні Б. Віндшейд доводив, що на відміну від римської концепції, за якою судовий захист породжував право, в дійсності позов є наслідком (*posterius*) матеріальноправових відносин, що є первинними (*prius*) [29, с. 25].

Згодом критики вчення Б. Віндшейда наголошували, що теорія вимоги побудована виключно на термінологічній заміні одного терміна (*actio*) на інший (право) [6, с. 11], який у своїй роботі «*Zur Lehre von der römischen Actio*» 1857 р. визначив подвійну природу позову – матеріально-правову і публічно-правову [Muther T. *Zur Lehre von der römischen Actio, dem heutigen Klagerecht, der Litiscontestation und der heutigen Singularsuccession in Obligationen: eine Kritik des Windscheidschen Buches Die actio des römischen Civilrechts, vom Standpunkte de heutigen Rechts. Erlangen: Deichert, 1857. 198 S.*]. Найбільшим критиком теорії Б. Віндшейда був Т. Мутер. Саме він, на думку М. А. Гурвича, започаткував дуалістичну теорію природи позову і права на позов як цивільну матеріальну вимогу і як публічну вимогу на захист права [6, с. 12].

Із виникненням абстрактного права позов почали розглядати як адресовану суду вимогу і надали йому ознак публічного характеру, незалежних від матеріального права.

Вчення про право вимоги на правовий захист, розроблене А. Вахом, визначало позов як одночасне звернення як до суду, так і до відповідача [27, с. 38].

Згодом вимога на правовий захист втратила свій універсальний характер, який визнавався А. Вахом, і перестала ототожнюватись із предметом спору.

Наприкінці XIX – початку XX ст. абстрактна теорія про позов стала об'єктом активної критики, оскільки право вимоги було відірване від приватних матеріальних правовідносин і перенесено у

публічне право, що не відповідало реально існуючим правовідносинам [28, s. 538]. Спроба знайти компроміс між цивільною матеріальною вимогою і її примусовою (через суд) реалізацією стало підґрунтям для появи теорії конкретного права.

В теорії конкретного права свого розвитку отримала ідея Т. Мутера, що розраховувати на судовий захист може лише той, хто має відповідне право. Згідно з теорією конкретного права позов є засобом для досягнення мети матеріального права, але не самим матеріальним правом, не його функцією або публічно-правовим проявом, він є вимогою до держави на задоволення інтересу, є захистом від відповідача в процесуальній формі, що пов'язаний із позапроцесуальним фактичним складом [22]. Теорія конкретного права свого часу отримала велику підтримку у процесуалістів і була досить поширеною в Австрії та Франції.

Розвиток теорії цивільного процесуального права в царській Росії перебував під сильним впливом наукових розробок німецьких вчених у цій сфері. До того ж, як зазначав Є. В. Васьковський, російська монографічна література з цивільного процесу була збіднілою [1; 3; 4; 18; 20]. Усі основні вчення німецьких науковців щодо розуміння сутності позову отримали підтримки та розвитку на території Російської імперії.

Наприкінці XIX – початку XX ст. у цивільному процесуальному праві «позов» мав два значення. Так, на думку М. Бруна, який дав визначення позову в енциклопедії Брокгауза і Єфрона, по-перше, позов є юридичною можливістю захистити своє цивільне право в судовому порядку, а по-друге, позов – це судові (процесуальні) дії позивача, який звернувся за допомогою до суду, щоб зобов'язати відповідача визнати його право або виконати те, що він повинен. Перше визначення позову містить ознаку, завдяки якій можна відмежувати цивільне право від публічного. На думку М. Бруна, позов є супутником цивільного права, елементом його властивості [19]. Як бачимо, наведене визначення позову є яскравим прикладом прояву теорії конкретного права.

Теорію конкретного права підтримував й розвинув Т. М. Яблочков, який вважав, що позов є одним із видів вимог на захист права, і тому являє собою відмінну від суб'єктивного приватного права публічно-правову вимогу, спрямовану до держави, зміст якої полягає в отриманні позитивного судового рішення для уповноваженої особи [20, с. 9]. Цю ідею підтримав і В. М. Гордон, який визначав позов як публічно-правову вимогу до держави щодо постановлення судового рішення [5, с. 92, 109–115].

На протигагу зазначеній концепції конкретного права, позицію абстрактного права підтримував П. Кочергін, який розглядав позов як юридичну вимогу, заявлену позивачем, що становить предмет спору між сторонами [11, с. 36].

Варто зауважити, що у Російській імперії законодавство не використовувало такого окремого терміна, як «позов». Натомість у Статуті цивільного судочинства і Зводі законів Російської імперії використовувались терміни «право на позов», «право відшукувати», «право подавати позов». Окрім цього, Статут цивільного судочинства містив термін «вимога» у положеннях, присвячених позову (ст. 442, 445, 570, 574, 632) [10]. Нагадаємо, що «вимога» як визначальний термін поняття позову був введений у цивільний процес німецьким ученим Б. Віндшейдом у XIX ст.

Виходячи із термінологічної специфіки дореволюційного цивільного процесуального законодавства, Є. В. Васьковський розмежував терміни «вимога» і «позов». Так, вимогу він тлумачив як домагання, що припускає примусове її здійснення будь-яким дозволеним способом. Позов він визначав як домагання, що здійснюється за допомогою судової влади [2, с. 598; 12, с. 146].

Завершуючи невеличкий екскурс в історію розвитку теорії про позов в дореволюційний період, зазначимо, що вже у 1917 р. Є. В. Васьковський здійснив спробу сформулювати універсальне визначення позову, яке б відображало всю його багатогранність. Так, у процесуальному розумінні, на думку дослідника, позов є вимогою у формі прохання (клопотання) про постановлення судом певного рішення. У матеріальному розумінні, тобто за змістом і суттю, позов є сама вимога, заявлена в позовному клопотанні. А в законодавстві — це вся діяльність позивача впродовж усього процесу [2, с. 592, 603].

Концепція універсального визначення позову була успадкована як радянськими дослідниками (Г. Л. Осокіна, В. А. Мусін, М. Й. Штефан, М. А. Вікут, І. М. Зайцев та ін.), так й сучасними процесуалістами (В. М. Васін, С. О. Іванова, В. В. Ярков та ін.).

Поділяючи такий підхід щодо визначення позову та із урахуванням проаналізованих положень та предмета цього дослідження, слід визнати звернення до суду заінтересованої особи про здійснення правосуддя у справі на захист прав та охоронюваних законом інтересів, що виникають зі спірних правовідносин, порушених чи оспорюваних іншою особою.

Це звернення (вимога, заява) заінтересованої особи (позивача чи іншої уповноваженої ним чи законом особи) до суду про прийняття ним до свого провадження на розгляд і вирішення матеріально-правової вимоги (про порушення цивільної справи та її розгляд), пред'явленої нею до іншої особи

(відповідача) з метою захисту спірних чи порушених авторських прав встановленим способом і на зазначеній підставі.

У цьому визначенні містяться суттєві ознаки позову та позовного провадження (позовної форми) цивільного процесу, зокрема:

1) позов спрямовується на захист порушених чи оспорюваних авторських прав, тому у позовному провадженні розглядаються і вирішуються спори заінтересованих осіб – суб'єктів авторських правовідносин про їх права і обов'язки та законні інтереси;

2) у позовному провадженні беруть участь дві сторони з протилежними (майновими чи особистими) інтересами;

3) позов спрямовується до суду, яким є територіальний суд загальної юрисдикції, діяльність якого побудована на принципі незалежності суддів і підкорення їх тільки закону;

4) у позовному провадженні можлива також участь інших заінтересованих осіб для захисту своїх прав, прав інших осіб і держави;

5) процесуальне становище сторін, інших осіб, що беруть участь у справі позовного провадження, базується на принципах диспозитивності, рівноправності і змагальності сторін тощо. Змагальна форма цивільного процесу найбільш повно виявляється саме у позовному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Васьковский Е. Курс гражданского процесса М.: Бр. Башмаковы, 1913. Т. 1: Субъекты и объекты процесса, процессуальные отношения и действия. 1913. 691 с.
2. Васьковский Е. В. Учебник гражданского процесса. М.: Изд. бр. Башмаковых, 1914. 571 с.
3. Васьковский Е. В. Учебник гражданского процесса / Под ред, с предисл. В. А. Томсинова. М.: Зерцало, 2003. 464 с.
4. Гордон В. М. Основание иска в составе изменения исковых требований. Ярославль: Тип. Губ. правления, 1902. 316 с.
5. Гордон В. М. Иски о признании. Ярославль: Тип. Губ. земск. управы, 1906. 370 с.
6. Гурвич М. А. Право на иск; ред. Клейман А. Ф. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1949. 215 с.
7. Давтян А. Г. Гражданское процессуальное право Германии. М.: Городец, 2000. 320 с.
8. Елисеев Н. Г. Гражданский процесс ФРГ: учеб. пособ. / Под ред. Абовой Т. Е. М.: Изд-во Ин-та государства и права, 1989. 101 с.
9. Клычков В. В. Иск как эффективный инструмент защиты нарушенных гражданских прав. URL: <http://www.yurclub.ru/docs/arbitration/article116.html> (дата звернення: 10.07.2017 р.).
10. Колесов П. П. Процессуальные средства защиты права. Великий Новгород: НовГУ имени Ярослава Мудрого, 2004. URL: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z140_page_1.html (дата звернення: 15.07.2017 р.).
11. Кочергинь П. Краткий курсь русскаго гражданского процесса. К.: Издание книжного магазина «Книжный мир» К. С. Серминского, 1915. 143 с.
12. Логинов П. В. Иск – средство реализации права на обращение в государственный арбитраж для защиты прав и охраняемых законом интересов социалистических организаций // Процессуальные средства реализации конституционного права на судебную и арбитражную защиту: межвуз. тем. сб. / Под ред. Р. Е. Гукасяна и др. Калинин: КГУ, 1982. С. 146.
13. Макаров В. В. Теория иска в гражданском процессуальном праве России и Германии: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2006. URL: <http://hghltd.yandex.net/yandbtm> (дата звернення 11.07.2017 р.).
14. Пандекты: пер. с нем.: просмотрено и согласовано с изданием подлинника. Т. 2. Вып. 3. Обязательственное право / Под ред. П. Соколовского. Ред.: А. Э. Вормс, И. И. Вульфферт. 3-е рус. изд. М., 1911. 412 с.
15. Пухта Г. Ф. Курс римского гражданского права. Т. 1 / Курсь Римскаго Гражданскаго Права. Т. 1. Пер. с послед. нем. изд. проф. Рудорффа. М.: Ф. Н. Плевако, 1874. 550 с.
16. Руденко Е. Взаимосвязь двух правомочий: процессуальной стороны и материально-правовой стороны права на иск // Арбитражный и гражданский процесс. 2005. № 8. URL: <http://www.zonazakona.ru/law/comments/485/> (дата звернення: 15.07.2017 р.).
17. Сологубова Е. В. Римский гражданский процесс. М.: Юрид. Бюро «Городец», 1997. 62 с.
18. Энгельман И. Е. Курс русского гражданского судопроизводства, 3-е изд. Юрьев: типография К. Маттисена, 1912. 646 с.
19. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1890–1907. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/46265/Иск (дата звернення: 10.07.2017 р.).
20. Яблочков Т. М. Учебник русского гражданского судопроизводства. 2-е изд., доп. Ярославль: книгоизд-во И. К. Гассанова, типолитография Еллия Вахрамеева, 1912. 326 с.

21. Arndts K., Lefirbuch der Pandekten, 5. Aufl., 1865. S. 134
22. Muther T. Zur Lehre von der römischen Actio, dem heutigen Klagerecht, der Litiscontestation und der heutigen Singularsuccession in Obligationen: eine Kritik des Windscheidschen Buches Die actio des römischen Civilrechts, vom Standpunkte de heutigen Rechts. Erlangen: Deichert, 1857. 198 s.
23. Planck J. W. Lehrbuch des deutschen Civilprozessrechts, Bd. 2, 1896. 320 s.
24. Puchta G. F. Lehrbuch der Pandekten: Pandekten Nach d. Tode d. Verf. besorgt von A. F. Rudorff – 9. verm. Aufl. Leipzig: Barth, 1863. 812 s.
25. Savigny F. C. Das Recht des Besitzes: Eine civilistische Abhandlung Gießen: Heyer, 1803. 495 s.
26. Savigny F. C. v. System des heutigen römischen Rechts. In 8 (9) Bdn. Bd. 4. Berlin: Veit u. Comp., 1841. 643 s.
27. Wach A. Handbuch des deutschen CivilprozeBrechts. Bd. I. Leipzig, 1885. 690 s.
28. Wach. Defensionspflicht u. Klagerecht, Zeitschrift für das private u. Öffentliche Recht der Gegenwart. Bd. VI. 1877. 553 s.
29. Windscheid B. Die Actio des römischen Civilrechts, vom Standpunkte des heutigen Rechts. Düsseldorf: Buddeus, 1856. 238 s.

Shtefan O. Derivations of the dogma of lawsuit

The article is devoted to investigation and analysis of appearing and establishment of dogma of lawsuit. It was fetched out the influence of German philosophical schools of XIX century on the establishment of dogma of lawsuit in the national procedural doctrine as well as the ways of their development in the modern national doctrine of civil procedural law.

Keywords: lawsuit dogma, lawsuit, civil procedural law, civil litigation.